

סיכום לבגרות תנ"ך ממ"ד בראשית פרק כה' חמש יחידות

1

ערך : דודי זינגר

הערה : אין להסתמך רק על הסיכומים ללמידה לבגרות , חשוב להתעדכן באתר "ללמוד וללמד"

הולדת יעקב ועשו

כ וַיְהִי יַצְחָק, בֶּן-אַרְבָּעִים שָׁנָה, בְּקַחְתּוֹ אֶת-רַבֵּקָה בַּת-בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי, מִפְּדַן אֲרָם-
אָחוֹת לְבֵן הָאֲרָמִי, לוֹ לְאִשָּׁה. כֹּא וַיַּעֲתֶר יַצְחָק לַיהוָה לֵנֶכַח אִשְׁתּוֹ, כִּי עָקְרָה הוּא;
וַיַּעֲתֶר לוֹ יְהוָה, וַתֵּהָר רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ.

הסבר:

יצחק היה בן ארבעים, כאשר הוא התחתן עם רבקה, רבקה הייתה עקרה, יצחק ורבקה התפללו לה', ה' קבל את התפילה ורבקה הייתה בהיריון.

הערה:

לפי רש"י אופיים של האחים בא לידי ביטוי מובהק כבר בהיותם בבטן אמם, והדבר בא לידי ביטוי בפס' כב', ולאחר מכן בדברי ה' לרבקה בפס' כג'.

כב וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים, בְּקִרְבָּהּ, וַתֹּאמֶר אִם-כֵּן, לָמָּה זֶה אֲנֹכִי; וַתִּלְדְּ, לְדָרֶשׁ אֶת-יְהוָה

2

הערה:

אצל רבקה התעוררה תמהיה רוחנית, מכך שהיא הרגישה תגובות של תזוזות חזקות בתוך רחמה גם שעברה על יד בית מדרש וגם שעברה על ידי מקומות של עבודה זרה, לכאורה נראה שיש בבטנה קונפליקט פנימי בין התעוררות על יד מקומות של עבודה זרה שיכולים להעיד על נטייה של התינוק שבבטנה לעבוד עבודה זרה, ומצד שני התעוררות שהיא עוברת על ידי בית המדרש מעיד על נטייה של התינוק ללמוד תורה ולעבוד את ה'.

רש"י:

רבותינו דרשוהו: לשון ריצה, כשהייתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת.

הערה:

כתוצאה מהתרוצצות הבנים בקרבה הלכה רבקה לשואל את ה' (כנראה לנביא, ויש מדרש שאומר שהיה זה בנו של נח- שם), מה הסיבה למהומה שבבטנה בכל פעם שהיא עוברת על יד בית מדרש או על יד מקומות של עבודה זרה.

כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֵה, שְׁנֵי גֵיִים בְּבִטְנָךְ, וְשְׁנֵי לְאָמִים, מִמַּעֲיָךְ יִפְרְדּוּ; וְלֹאִם מִלְאִם יֵאָמֵץ, וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר

הערה:

ה' עונה לרבקה שהסיבה היא שבבטנה יש תואמים, ויצאו מהם שני עמים (ולכן יש בבטן קונפליקט שהאחד יעבוד את ה' והשני יעבוד עבודה זרה).

כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לֵה, שְׁנֵי גֵיִים בְּבִטְנָךְ, וְשְׁנֵי לְאָמִים, מִמַּעֲיָךְ יִפְרְדּוּ; וְלֹאִם מִלְאִם יֵאָמֵץ, וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר

הערה:

ישנם מאפיינים שונים לכל אחד מהתואמים שיוצרים ניגוד ביניהם, שאחר כך יבוא לידי ביטוי בהבדלים בין העמים שיצאו מהם:

א. אחד צדיק אחד רשע. - " וְשְׁנֵי לְאָמִים, מִמַּעֲיָךְ יִפְרְדּוּ", רש"י מסביר שכבר מתוך הבטן נפרדו התאומים אחד להיות צדיק והשני להיות רשע.

ב. תמיד יהיה מאבק ביניהם וש אחד ישלוט השני יהיה תחתיו.

ג. הגדול (עשו) יעבוד את הצעיר (יעקב).

(נבואה זאת הביאה את רבקה לפעול לכך שיעקב בעתיד יקבל את הברכה מיצחק ולא עשו)

כז וַיִּגְדְּלוּ, הַנְּעָרִים, וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יָדַע צִיד, אִישׁ שָׂדֶה; וַיַּעֲקֹב אִישׁ תָּם, יֹשֵׁב אֱהָלִים. כח וַיֵּאָהֵב יַצְחָק אֶת-עֲשׂוֹ, כִּי-צִיד בָּפִיו; וְרַבְּקָה, אֲהַבְתָּ אֶת-יַעֲקֹב. כט וַיִּזְדַּע יַעֲקֹב, נָזִיד; וַיָּבֵא עֲשׂוֹ מִן-הַשָּׂדֶה, וְהוּא עֵינָף

הערה:

וַיִּגְדְּלוּ, הַנְּעָרִים, לאחר שגדלו עשו ויעקב ניכר ההבדל ביניהם, מתוך תיאור העיסוק שבחרו עשו ויעקב, נוכל ללמוד על האופי שלהם:

הערה:

המפרשים נחלקו בהבנת עיסוקו של יעקב " איש תם, יושב אהלים":
רש"י: יושב אוהלים הוא כינוי תלמיד חכם שהיה יעקב יושב ולומד בבית מדרשו של עבר.

רשב"ם: יושב אוהלים הוא כינוי לרועה צאן, שעובר עם אוהל שלו ממקום למקום בכל פעם שהוא מוצא מקום מרעה חדש.

הערה:

א. **רש"י** לומד מתוך העיסוק שבחרו הבנים על תכונת רוחניות שלהם:

עשו בחר לעסוק בציד - עשו היה רשע, המרמה את אביו, כפי שהציד מרמה את בעל החיים שהוא צד, כך רימה עשו את יצחק שהיה עושה עצמו כצדיק שהיה מדבר עם יצחק היה שואל אותו שאלות בהלכות מעשרות, אך בפועל היה רשע.

יעקב היה איש תם יושב אוהלים - צדיק שפיו וליבו שווים, ומסביר רש"י שהכינוי "תם" נאמר על מי שלא יודע לרמות.

רש"י: יודע ציד - לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות:
איש שדה - כמשמעו אדם בטל וצודה [וצד] בקשתו חיות ועופות:
תם - אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם:

4

ב. אבן עזרא:

עשו – בחר לעסוק בציד, שהיה בעל תכונות של רמאות.
יעקב – בחר במקצוע הפוך מעשו, שהיה יעקב איש תם.

ג. רשב"ם:

עשו - בחר לעסוק בציד שזה מקצוע שדורש תחכום ומתאים לאורח חיים של שוטטות בשדות.
יעקב - בחר להיות רועה צאן שזה מקצוע המתאים לאדם בעל אורח חיים צנוע ופשוט.

לסיכום:

לדעת רש"י ואבן עזרא, בחירת העיסוק **מראה על האופי השונה** של עשו ויעקב.
לדעת הרשב"ם העיסוק **מראה על אורח החיים השונה** של עשו ויעקב.

כח ויאהב יצחק את-עשו, כי-ציד בפיו; ורבקה, אהבת את-יעקב

הערה:

- הפסוק מתאר את הסיבה מדוע יצחק אוהב את עשו, בכך שציד בפיו, ניתן להבין את הסיבה בשתי דרכים:
- א. (רמב"ן) ציד בפיו של יצחק, שהיה עשו דואג שתמיד יהיה לאביו יצחק ציד לאכול.
- ב. (רש"י) ציד בפיו של עשו, שהיה עשו משתמש בתכונות הציד שבפיו על מנת לצוד את אביו יצחק ולרמות אותו ולעשות עצמו כצדיק, על ידי הצגת שאלות בנושא הלכה. (מעשרות).

5

הערה:

ספורנו מפרש את הפסוק בצורה שונה, ולומד שיצחק אהב גם את עשו (בנוסף ליעקב) בעוד רבקה אהבה רק את יעקב.

לסיכום:

ההבדל בין תפיסת הספורנו את יחסו של יצחק לעשו לבין תפיסתו של רש"י: לפי רש"י יצחק לא ידע שעשו רשע, שהצליח עשו לרמות אביו. לפי הספורנו יצחק ידע שיעקב שלם יותר מעשו, אך אהב גם את עשו. לדעת כולם רבקה אהבה רק את יעקב.

מכירת הבכורה

כט וַיֵּזֶד יַעֲקֹב, נִזְיָד; וַיָּבֵא עֲשׂו מִן-הַשָּׂדֶה, וְהוּא עֵינִי. ל וַיֹּאמֶר עֲשׂו אֶל-יַעֲקֹב,
הַלְעִיטְנִי נָא מִן-הָאֲדָם הַזֶּה--כִּי עֵינִי, אֲנֹכִי; עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ, אֲדָוִם

הערה:

עשו מבקש מיעקב: " הַלְעִיטְנִי נָא מִן-הָאֲדָם הַזֶּה... ", כלומר אפתח את פי ותשפוך לתוכו הרבה מהנזיד שהכנת. (רש"י)

עשו מנמק את בקשתו ואומר ליעקב: " כִּי עֵינִי, אֲנֹכִי ", אני עייף ואין לי כוח לאכול בצורה רגילה. (רש"י)

לֹא וַיֹּאמֶר, יַעֲקֹב: מִכֶּרֶה כִּיּוֹם אֶת-בְּכֹרְתְךָ, לִי. לֵב וַיֹּאמֶר עֲשׂו, הֲנִה אֲנֹכִי
הוֹלֵךְ לָמוֹת; וְלָמָּה-זֶּה לִי, בְּכֹרֶה .

הערה:

עשו מבקש מיעקב שיתן לו מהנזיד שהוא הכין, יעקב מציע לעשו למכור את הבכורה תמורת הנזיד.

שאלה:

מדוע עשו מסכים למכור את הבכורה?

תשובה:

א. עשו עונה ליעקב " הֲנִה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת; וְלָמָּה-זֶּה לִי, בְּכֹרֶה ", מסביר האבן עזרא, שעשו נמק את הסכמתו למכירת הבכורה, בכך שכל עניין הבכורה היא לגבי דיני ירושה שהבכור מקבל פי שתיים מהירושה, ועשו העוסק בציד ומסכן את נפשו בכל יום, עלול למצוא את מותו לפני אביו, ולכן הבכורה לא מעניינת אותו.

וטעם "הנה אנכי הולך למות", שבכל יום ויום הוא מסתכן בעצמו כאשר יצא לצוד שמא יהרגוהו החיות, ויתכן שימות קודם אביו:

ב. רש"י מסביר שהבין עשו שהבכורות תפקידם להקריב קורבנות לה', וזאת עבודה שיש בצידה סיכון רב, שעלול הבכור למות כאשר הוא יקריב קורבן לה' בדרך לא ראויה, אמר עשו ליעקב " הֲנִה אֲנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוֹת; וְלָמָּה-זֶּה לִי, בְּכֹרֶה ", אם יש סכנת חיים בעבודת הקורבנות עבודה המיועדת לבכור, אינני רוצה בבכורה.

אמר עשו: מה טיבה של עבודה זו [עבודת הקרבנות שמוטלת על הבכורים]? אמר לו: כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו אלו הן שבמיתה שתויי יין, ופרועי ראש. אמר: אני הולך למות על ידה, אם כו מה חפץ לי בה:

הערה:

לפי רש"י עשו לא מעוניין בבכורה בגלל סיבה רוחנית לעתיד ולדורות הבאים והיא הסכנה שבהקרבת קורבנות לה'.

לפי האבן עזרא הסיבה שעשו לא רוצה את הבכורה היא בגלל סיבה חומרית שהוא מסכן עצמו בכל יום וסיכוי גדול שימות לפני אביו ולא יזכה לממש את זכות הבכור בירושת אביו.

לג ויאמר יעקב, השבועה לי כיום, וישבע, לו; וימכר את-בכרתו, ליעקב.

שאלה:

מדוע היה צורך בשבועה?

תשובה: (רמב"ן)

השבועה נועדה לחזק את המכירה :

- א. השבועה הייתה על מנת שעשו לא יבקש בחזרה את הבכורה לעולם.
- ב. השבועה הייתה על מנת שעשו לא יערער על המכירה לעולם, ויאמר שלא הייתה או שלא נעשתה כראוי.

לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב, הַשְּׁבֹעָה לִי כִּיֹּס, וַיִּשְׁבַּע, לוֹ; וַיִּמְכַר אֶת-בְּכֹרְתוֹ, לְיַעֲקֹב
לֶדָּ וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו, לֶחֶם וּנְזִיד עַד־שָׁמַיִם, וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה, וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ; וַיִּבֶז עֵשָׂו,
אֶת-הַבְּכֹרָה.

הערה:

לפי רוב המפרשים יעקב שילם לעשו עבור הבכורה, אך התשלום לא מפורט בפסוקים.

שאלה:

מה התשלום ששלם יעקב לעשו ?

תשובה:

א. התשלום נעשה בכסף, והלחם ונזיד העדשים שמשו להשלמת פעולת הקניין.

ב. הלחם ונזיד העדשים היוו את התשלום תמורת מכירת הבכורה.

8

לֶדָּ וַיַּעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו, לֶחֶם וּנְזִיד עַד־שָׁמַיִם, וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה, וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ; וַיִּבֶז עֵשָׂו, אֶת-
הַבְּכֹרָה.

הערה:

מהתנהגות עשו במהלך מכירת הבכורה ניתן לראות עד כמה הוא מזלזל בבכורה ובו לה:

- א. עצם הסכמתו למכירת הבכורה מראה עד כמה היא לא חשובה לו.
- ב. אמירתו של עשו " ולמה זה לי בכורה" מבטא עד כמה לא העריך עשו את הבכורה.
- ג. מכירת הבכורה תמורת לחם ונזיד עדשים (לפי חלק מהמפרשים), מראה עד כמה עשו לא העריך את הבכורה.
- ד. רצף הפעלים לאחר מכירת הבכורה: "וַיֹּאכַל וַיִּשְׂתֶּה, וַיִּקֶּם" מראה עד כמה לא השפיעה מכירת הבכורה על עשו, ומיד לאחר שמכר את הבכורה עסק בפעולות יומיומיות והמשיך להתנהל כרגיל.
- ה. נאמר במפורש שעשו זלזל בבכורה שכתוב בפסוק לד': " וַיִּבֶז עֵשָׂו, אֶת-
הַבְּכֹרָה."

הערה:

בפרק שלמדנו ראינו שמכירת הבכורה הייתה מוסכמת לחלוטין על עשו, ולא נחשבה בעיני עשו כעניין חמור, אלא כדבר רגיל שאין בו עוול, יחס זה של עשו ישתנה לאחר שיעקב יזכה לברכת יצחק, שעשו יראה ביעקב כמי שפגע בו פעמיים :

א. עשו יתייחס ליעקב כמי שלקח ממנו את הבכורה, ולא כמי שקנה ממנו את הבכורה – " את בכורתי לקח".

ב. ובלקיחת ברכות יצחק .